

Svitlana Bugil
*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Tourism
Lviv National Environmental University*

Бугіль С.Я.
*к.е.н., доцент, доцент кафедри туризму
Львівського національного університету природокористування*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-295-1-16>

CURRENT TRENDS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF CASTLE TOURISM IN UKRAINE

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Замкові екскурсії є однією з найцікавіших і найскладніших форм культурно-пізнавального туризму. У багатій історико-архітектурній спадщині України чільне місце займають пам'ятки оборонної архітектури – фортеці, замки, оборонні храми, міські укріплення, які приваблюють туристів. Тому питання розвитку замкового туризму та підвищення його привабливості тісно пов'язані із сучасним етапом розвитку туризму в Україні.

Замковий комплекс в Україні зберігся від найдавніших часів до сьогодні. В основному вони розташовані на Волині, Галичині, Поділлі, Карпатах, Буковині, Лівобережному, Придніпров'ї та в Криму. Проте, палацово-замковий комплекс є одним із найменш використаних архітектурних комплексів України та маловідомий туристам. На нашу думку, до головних причин такого стану слід віднести:

- кошти на будівництво матеріально-технічної бази таких споруд здійснюються за залишковим принципом з виділенням незначних сум;
- байдужість місцевих органів самоврядування та населення до історичних та культурних цінностей;
- існують значні проблеми з функціональним наповненням пам'яток, оскільки вони довгий час використовувалися не за призначенням, а призначення відновлених будівель не завжди є зрозумілим;
- відновлення тієї чи іншої частини замкових та палацових комплексів ще не є гарантією їх збереження.

На основі дослідження найбільш популярних турів по замках складено список найкрасивіших та найпопулярніших замків України серед туристів (табл. 1).

Як видно з табл. 1, в Україні, як і в Європі, вироблена цілком стандартна методика використання замків для туризму. Можна виділити декілька основних напрямків такої діяльності, які охоплюють процес від реставрації замків до облаштування об'єктів туристичного обслуговування.

Найбільша кількість замків, фортець і монастирів-фортець збереглася в Західній Україні (за різними експертними оцінками, близько 90% усіх замків і палаців країни) – Львівська, Івано-Франківська області, Тернопільська, Волинська, Закарпатська та Хмельницька області. На Львівщині є чотири унікальні замки, які вже є частиною багатьох туристичних пакетів та частиною популярного туристичного маршруту “Золота підкова Львівщини”: Олеський, Золочівський (так званий Китайський палац), Підгорецький, (європейська перлина, замок-палац, окрім того, перший Венеціанський палац на території середньої Європи,) *Свірзький* (найатракційніший класично-лицарський мінізамок).

Найкрасивіші та найпопулярніші замки України серед туристів

Назва / Місце розташування	Напрями використання замку в туристичній діяльності
1. Камянець-подільська фортеця	Проводяться екскурсії для всіх охочих. З 1998 до цього дня на території форту кожні треті вихідні травня святкують день міста та Міжнародний фестиваль повітряних куль.
2. Меджибізька фортеця	Із 2004 року в стінах форту проходить фестиваль “Древній меджибіж”, де можна побачити змагання лучників, справжні лицарські бої й конкурси менестрелів. Це захоплююче костюмоване шоу. Крім цього на території замку працює краєзнавчий музей.
3. Хотинська фортеця	Сьогодні фортеця прекрасно відреставрована. Замок став справжньою кінозіркою: тут велися зйомки фільмів “Захар Беркут”, “Тарас Бульба”, “Лицарський замок”, “Стріли Робіна Гуда” й багатьох інших. Сьогодні тут працює музей тортур, а місцеві гіді проводять захопливі екскурсії по всій території замку.
4. Замок Любарта Луцький замок Верхній замок	Туристи можуть замовити екскурсію по всьому замку й навіть спуститися в старовинне підземелля. У приміщеннях фортеці працюють чотири музеї: зброї, книгодрукування, живопису та дзвонів.
5. Олеський замок	Сьогодні в будівлях фортеці розмістилася Львівська картинна галерея. В експозиції представлені художні полотна та ікони XIII-XIX століть. Також у середині приміщень та у саду виставлена найбільша в Україні колекція дерев'яної скульптури. Туристи мають також можливість прогулятися розкішним парком навколо цитаделі – тут красиво за будь якої погоди.
6. Мукачівський замок “ПАЛАНОК”	З оглядових майданчиків Верхнього Замку відкривається приголомшлива панорама околиць. Сьогодні в стінах фортеці працюють музеї живопису та історії, сувенірні магазини. Кожен охочий може зробити фото в старовинному костюмі. Відреставрована замкова церква (капличка) стала родзинкою весільних турів, оскільки в замку відкрили відділення РАГСу.
7. Палац графів Шенборнів	Сьогодні більшість приміщень зайняті санаторієм, але для туристів організують екскурсії в камінний зал і бібліотеку. Крім того, можна необмежено довго насолоджуватися прогулянками територією резиденції Шенборнів. Одна із пам'яток замкового парку, що найбільш запам'ятовується – штучна водойма, форма якої повторює форму Австро-Угорщини на мапі.
8. Ужгородський замок	У XVIII столітті замок втратив військове значення, а в його стінах розмістилася семінарія. Сьогодні тут проводять цікаві екскурсії, до яких входить спуск у тортурні підземелля. Також у фортеці працюють: Закарпатський краєзнавчий музей і ресторан, де можна продегустувати місцеві вина. Оскільки довгий час цитадель перебувала у приватному володінні, її оточують нескінченно захопливі інтриги, романтичні і відверто моторошні легенди. Сюди варто приїхати, якщо хочеться зануритися в атмосферу Середньовіччя, доторкнутися до живого шматочка історії.
9. Дубенський замок	Дубенський форт залишається єдиним українським замком, створеним за двох бастіонною схемою. Прекрасний опис цієї споруди можна знайти в гоголівському романі “Тарас Бульба”. Сьогодні частина приміщень відведена під музейні експозиції. Регулярно проводяться театралізовані та звичайні екскурсії. Передбачені також нічні прогулянки-екскурсії суворими середньовічними бастіонами. Ця екскурсія заслужено була визнана найкращою в Україні.
10. Аккерманська фортеця	Як і інші фортеці, Аккерман не раз ставав знімальним майданчиком у минулому. Сьогодні тут регулярно проходять театралізовані вистави та лицарські бої.

Джерело: побудовано автором

Замки туристичного маршруту “Золота підкова Львівщини”

Назва / Місце розташування	Напрями використання замку в туристичній діяльності
Олеський замок	Сьогодні в будівлях фортеці розмістилася Львівська картинна галерея. В експозиції представлені художні полотна та ікони XIII-XIX століть. Також у середині приміщень та у саду виставлена найбільша в Україні колекція дерев'яної скульптури. Туристи мають також можливість прогулятися розкішним парком навколо цитаделі.
Підгорецький замок	З оглядового майданчика відкривається вид на розкішний фасад і панораму місцевості. Туристи можуть відвідати Китайський кабінет і прогулятися Золотою, Кармазиною та Обідньою (з XIX ст. званою як Лицарська) залами. Над павільйонами замку височіють бронзові скульптури атлантів. Один із них несе на своїх плечах Землю, інший – Всесвіт. До костелу Святого Йосипа можна прогулятися через парк. Також замок є дуже цікавим місцем для фото.
Золочівський замок	Тут відвідувачі можуть побачити камінь тамплієрів (камінь бажань) – зашифроване послання з минулого. Окрім готичного хреста, на них також зображено квітку маку та терновий вінець. Вони досі не можуть пояснити, що означає картина. Велич Стародавнього Єгипту, Китаю та Японії можна спостерігати з експонатів Китайського палацу. Можна спостерігати Горгулій, химер і обличчя інших гротескних персонажів з будинків заможних містян готичного Львова до 1527 р.
Свірзький замок	Перед туристами відкривається напрочуд витончений зразок оборонної архітектури, романтичне відображення якого в озері викликало захоплення протягом століть. Завдяки своєму справжньому французькому шарму Свірзький замок став успішною сценою відомої епопеї про трьох мушкетерів.
Старосільський замок	Відвідувачі зможуть побачити, що, незважаючи на напівзруйнований стан, здалеку замок все ще виглядає грізною фортецею. Замок займає досить велику територію – два гектари, має форму неправильного п'ятикутника. Одну з веж прикрашає кам'яна корона.

Джерело: розроблено автором

Незважаючи на доволі великий потенціал, реальний процес туристичної адаптації замкових комплексів Львівщини стикається з рядом негативних факторів:

- законодавство про замковий туризм є нестабільним та відсутні відповідні нормативно-правові акти;
- низький рівень державної підтримки та законодавчого регулювання процесу туризму та туристичного використання об'єктів оборонного будівництва;
- поганий стан розвитку різноманітної туристичної інфраструктури (переважно транспортної та готельно-ресторанної);
- багато замкових споруд забруднені різноманітними відходами (створення звалищ, складів небезпечних речовин і будівельних матеріалів тощо) на їх території.

На нашу думку, замковий туризм в Україні має розвиватися у двох напрямках, які мають бути взаємопов'язані та складати цілісну картину:

- перший напрям – спираючись на державну підтримку та за сприяння місцевої влади, необхідно змінити сьогоднішнє ставлення до пам'яток оборонного будівництва, зробивши їх головними “китами” туризму в окремих населених пунктах і в області в цілому;
- другий напрям передбачає передачу замків у тимчасову (концесійну) приватну власність для зацікавлених у використанні замку як туристичного об'єкта і на основі реконструкції перетворення їх на середньовічні готелі старовини, центри дозвілля,

розважальні заклади ресторанного бізнесу. Це можуть бути як іноземці (наприклад, нащадки колишніх власників фортець), так і громадяни України.

Література:

1. Білецька І.М. Сучасний стан та перспективи розвитку замкового туризму в Україні. *Проблеми підвищення ефективності*. 2011. Вип. 31. С. 104-112.
2. Гнатюк Л.Р., Яременко О.Ю. Проблематика збереження палацово-паркових комплексів України. *Теорія та практика дизайну*. 2020. Вип. 20. С. 39-47.
3. Корсак Р.В. Перспективи використання замків у готельній індустрії України: досвід Чеської республіки. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Вип. 24. Том 2. С. 11-16.
4. Про замки України з акад. Б. Возницьким. URL: [http://www.bbc.co.uk/ukrainian/indepth/story/2008/07/080719_castles_in_teractive is.shtm](http://www.bbc.co.uk/ukrainian/indepth/story/2008/07/080719_castles_in_teractive_is.shtm).
5. Черешнюк Т., Кузишин А. Європейський досвід використання оборонних споруд з метою туризму та рекреації. *Рекреаційна географія і туризм. Наукові записки*. 2000. № 2. С. 115-123.